

**НЯКОИ ЩРИХИ ОТ ОБРАЗА НА СВ. ПРЕП. ПАИСИЙ
ХИЛЕНДАРСКИ НА БАЗАТА НА ЛИТУРГИЧНИТЕ
И ЖИТИЙНИТЕ ИЗВОРИ**

Стоян Чиликов

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

**FEATURES OF THE IMAGE OF SAINT VENERABLE PAISII
HILENDARSKI BASED ON LITURGICAL
AND HAGIOGRAPHICAL SOURCES**

Stoyan Chilikov

Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The proposed theme „Some outlines from the image of St. rev. Paisii Hilendarski on the basis of Liturgical and hagiographical sources“, accept on the harmony between the sanctity and teacher’s spirit on the personality on the rev. Paisii Hilendarski. How far the spiritual and height moral image to the saint man is corresponding with his national-teacher’s image and is it permissible the nationalism on the Church. That are the two basic ideas, which i searching answer on the submit theme on the basis of the Divine service of the St. Paisii Hilendarski and its life who was composed from Bishop Partenii Levkiysky.

Key words: Church, Paisii Hilendarski, schism, sainthood, nationalism, Orthodox faith

Във връзка с личността, живота и просветителското дело на св. преп. Паисий Хилендарски, което дава начало на Българското възраждане, са известни немалък брой научни публикации¹. Заслугите на преп. Паисий Хилендарски за възраждането на българската идентичност и самосъзнание са безспорни, което допринася за решението на Светия Синод на Българската православна църква от 1962 г. да канонизира преподобния Паисий Хилендарски във връзка с двеста години

¹ Настоящият текст е написан по повод на двеста и петдесет години от създаването на „История славянобългарска“ и тридесет години от смъртта на епископ Партений Левкийски – автор на житието на св. преп. Паисий Хилендарски.

от написването на „История славянобългарска“. В настоящия текст ще разгледам и ще предложа на вниманието на читателите някои щрихи от образа на св. преп. Паисий Хилендарски, които досега са убягвали от вниманието на изследователите.

В личността на св. преп. Паисий Хилендарски се обединяват светостта и просветителско-националният дух. От една страна, той е монахът, който се подвизава, който се спасява и се осветява в църквата Христова, а от друга – той е човекът, който пише „История славянобългарска“, който я разпространява и съдейства за възраждането на националния дух у българския народ. Основният аргумент за канонизацията на св. преп. Паисий Хилендарски през 1962 г. бе неговият принос в пробуждането на националния дух у българите по време на османското робство. Как съществуват светостта и просветителският дух в личността на преп. Паисий Хилендарски, е въпросът, върху който ще спра вниманието на читателя в този текст. Допустим ли е национализмът в църквата и дали е възможно да се преодолее? Това са основните въпроси, на които ще потърся отговор с настоящия текст на базата на литургическите и житийните извори, които се отнасят за св. преп. Паисий Хилендарски и по-конкретно: неговото богослужебно последование и житието му, съставено от епископ Партений Левкийски.

1. Светостта и канонизацията от църквата

Светостта се ражда в църквата. Християните се подвизават и живеят в Христос, усвояват благодатта на Светия Дух, която съзижда в тях „храм Божий“ според израза на св. апостол Павел (1 Кор. 3, 16)², прави ги хриstopодражателни, христонравни и изпълнени с християнските добродетели. Човек се осветява, като пази Божиите заповеди, освещава се, като живее с Христос в църквата, богоуподобява се, става по благодат това, което е Синът Божий по естество. Този процес на осветяване на човешката личност е непрекъснат в историята на християнската църква – от нейното раждане до наши дни. През апостолската епоха, а и след нея, християните се считали за светии, както е засвидетелствано в Свещеното Писание и в някои от съчиненията от древната християнска писменост. Богочовекът Христос осветява цялата църковна общност, всеки един християнин е свят. Осветява се в Кръщението, освещава се с Евхаристията, осветява се с християнския подвиг и с православния начин на живот.

² Сrv. Йо. 14, 21: „ако някой Ме люби, ще спази словото Ми, и Моят Отец ще го възлюби, и ще дойдем при него и жилище у него ще направим“.

Светиите, които първи влизат в църковния календар, в църковните диптихи, са мъчениците за вярата. Следват преподобните – християни, прославили се с благочестивия си и свят живот. Първоначално за литургическата им прослава се отслужва само божествена Евхаристия, но по-късно започва и съставянето на отделно богослужебно последование, посветено на самия светец. При много от мъчениците са запазени мъченическите актове и други исторически свидетелства за живота и смъртта на светеца, които са използвани при съставянето на житието му. Ранната църква не познава официална канонизация, каквато е съвременната църковна практика. В първите векове църковното съзнание определя светостта на основата на свидетелствата на своите членове, които са съвестта на църковния организъм. Поместната църква изпраща на останалите църкви името на светеца, за да го включат в своите църковни диптихи. С развитието на християнската църква църковната канонизация става по-мощна и потържествена. Оформят се основни правила и принципи за канонизация, които определят условията за извършването на официалния акт и най-общо се състоят в следното: след като църковното съзнание познае светостта на предложението за канонизация, засвидетелствана от чудесата, случили се по неговите молитви, се изготвя документация, която се представя до местния епископ (митрополит) и до събранието на епископите, които от своя страна следва да вземат решение за официалната канонизация. Съставя се житие и богослужебно последование, изписва се икона. През 1962 г. Светият Синод на Българската православна църква извършва канонизацията на преп. Паисий проигумен Хилендарски, като официално обявява мотивите за своето решение: „Преп. Паисий е светъл образ на благочестие, отразен в съзнанието на българския вярващ народ като светец; ...той е възсиял с благочестие и святост и духовно озарил българския народ“ (Озарен свише 2012: 20).

2. Литургически и житийни извори за св. преп. Паисий Хилендарски и за техните автори

По решение на Светия Синод на Българската православна църква епископ Партений Левкийски е натоварен да напише житие и да състави богослужебно последование на новопрославения светец. Така епископ Партений съставя житието на преп. Паисий Хилендарски, но по необясними причини видният български църковник, духовник и учен – епископ Партений Левкийски – не съставя богослужебно последование в чест на преподобния Паисий. То се появява едва през 2004 г., когато в Стара Загора е издадена „Служба на светия преподо-

бен отец Паисий Хилендарски“, съставена от иподякон протопсалт Аргир Сотиров Малчев. Досега няма никакви публикации във връзка със службата на св. преп. Паисий Хилендарски. На 17. 05. 2012 г. на конференция в Ягелонския университет, посветена на св. Паисий Хилендарски“, проф. Александър Наумов (преподавател в университетите на Венеция и Краков) представя службата на преп. Паисий, която все още е неизвестна за много от изследователите.

Службата се състои от малка и велика вечерня, утринна, като към тях са прибавени акатист и молебен канон към преподобния отец наш Паисий Хилендарски. В канона на утринната авторът е вплел акростих: „Паисия Хилендарского восхваляю, Аргир“ (Паисий Хилендарски възхвалявам, Аргир). Още един акростих се съдържа в молебния канон към преподобния: „Просветителю, Паисие, прати ни светлина. Аргир“.

Авторът на богослужебното последование в чест на св. преп. Паисий Хилендарски – иподякон протопсалт Аргир Сотиров Малчев, е роден в гр. Пловдив през 1931 г. Завършва Френския католически колеж в Пловдив, Висшия селскостопански институт и византийско пеене в Богословския факултет на Университета в Атина. Автор е на няколко неизследвани още служби на български светии.

Вторият извор за личността и прославата на св. преп. Паисий Хилендарски е житието, съставено от епископ Партений Левкийски. Съставено по всички правила на житийната литература, то отразява по-важните моменти от живота и просветителското дело на св. преп. Паисий Хилендарски, допринесли за неговата канонизация. Авторът на житието е емблематична фигура от живота и най-новата история на църквата в България.

Стоян Стаматов Стоянов – бъдещият епископ Партений Левкийски, е роден на 7 март 1907 г. в Провадия – Варненска област. Завършва Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Защищава докторати в чужбина и става доктор по философия и доктор по църковно право. От 1936 г. до 1944 г. е протосингел на Неврокопския митрополит Борис, който е убит от комунистическия режим. Арестуван е от комунистическата власт и измъчван в Централния софийски затвор. След застъпничеството на екзарх Стефан е освободен и на 2 април 1945 г. ръкоположен за Левкийски епископ. Викариен епископ е за около две години на нюйоркския митрополит Андрей. Въпреки заплахата от комунистическата власт кръщава синовете на цар Симеон – Кирил и Кардам. Преследван е от комунистическата диктатура заради църковните си позиции, отстояване на православна-

та вяра, непримиримост към атеистичния режим и несъгласие за сътрудничество със специалните служби. Твърдят му и непоколебим отговор на предложението да стане сътрудник на Държавна сигурност остава завинаги ясно запечатан в църковното съзнание и памет: „Аз имам едно лице, казва той, служа на Църквата“ (Друмева 2007: 170 – 171). Изключителен духовник, всепризнат учен и авторитет в областта на старобългаристиката, известен в целия свят. Съставя житията и службите на петнадесет български светии. През 1946 г. получава орден от руския патриарх Алексий I, след това получава орден „Княз Владимир – II степен“ от руския патриарх Пимен за трудовете си в областта на агиографията. През 1981 г. е награден и в България с почетния знак на Българската академия на науките – „Марин Дринов“. През същата година получава и орден „Св. св. Кирил и Методий – I степен“ от Държавния съвет на Народна република България (Друмева 2007: 171). Малко по-късно умира – на 2 март 1982 г., като всепризнат учен и духовник. В личността на Левкийския епископ Партений има отражение на истинския православен дух, който в известна степен кореспондира с някои характеристики от литургическия образ на преп. Паисий Хилендарски според неговото богослужебно последование и според житието му, съставено от безкръвния свещеномъченик и „духовника с едно лице“ – Левкийския епископ Партений.

3. Основни идеи в литургическия образ на преп. Паисий Хилендарски

Житието на св. преп. Паисий Хилендарски е съставено от епископ Партений Левкийски и е публикувано в „Жития на българските светии“ (С., 1974 г.). В него авторът много ясно и точно предава съчетанието на светостта и просветителския дух в личността на преп. Паисий. Като описва просветителското дело и приноса за възраждането на българското самосъзнание на св. преп. Паисий Хилендарски, житието превъзмогва национализма, който в богослужебното последование на св. Паисий на определени места е силно изразен. Епископ Партений Левкийски поставя акцент на основната функция на „История славянобългарска“ и ролята на св. преп. Паисий Хилендарски за възкресяване на духовността и възраждане на националната идентичност на православния български народ. „Тя е написана – свидетелства житиеписецът за собственоръчно написаните Паисиеви слова – за полза на българския народ и за слава и похвала на нашия Господ Иисус Христос“ (Партений 1974: 139).

Тези думи и мотиви изтъква и Светият Синод на Българската православна църква при вземане на решение за канонизация на пре-

подобния Паисий. В името на Светата и Божествена Троица той завършва своята „История славянобългарска“ (Озарен свише: 20).

За в полза на българския народ, казва св. преп. Паисий Хилендарски, защото вековното турско робство обезличава българския народ и православната вяра. Невъзможността да се разбира богослужението на гръцки език и истините на вярата от Божественото писание, от които християните черпят Божията благодат за спасението си, довеждат българския народ, както се изразява житиеписецът, „до крайна беда и униение“ в „тъмнина и смъртна сянка“ (Партений: 139).

Светостта и просветителският подвиг на преп. Паисий се илюстрират и в богослужебното му последование. „За ходещите в агарянската тъмнина си бил огнен стълб, преподобне – се казва в службата на св. преп. Паисий Хилендарски, – който озарява със светлината на пребожествената Троица пътя на благочестието през мрачното море“ (Малчев 2004: 30)⁴. Химнописецът тук прави съпоставка с Червено море, през което израилтяните минават като през сухо. Тази аналогия е често използвана в църковната химнография, като морето, през което минават християните, се разбира образно – това е животът с трудностите, препятствията, опасностите, изкушенията, греха. Божествената Троица помага на християните да преодолеят греха, да преминат през мрачното море на греха, озарявани от светлината на Пребожествената Троица.

В хвалитните стихирни на утринната св. преп. Паисий Хилендарски е сравнен със св. Йоан Кръстител и Предтеча Господен: „като Предтечата си викал, казва химнописецът, че дойде денят на спасението“ (Малчев 2004: 57)⁵. Св. Йоан Кръстител подготвя пътя на Господ Иисус Христос преди идването на Спасителя, проповядва учението за покаянието, чрез което човешкият род ще се спаси. Покаяние, което се състои в отдалечаване от греха, от злото, от дявола и приближаване към Бога, към доброто и добродетелта. Св. преп. Паисий Хилендарски не проповядва покаяние в точно този смисъл, а по-скоро осъзнаване на християнското достойнство, възраждане на спомена за светиите, които са се подвизавали и умрели на земята, на която живее българс-

⁴ Ходящии во тмѣ агарѣнскогѣ быль еси пале столпъ огненный озрачай светомъ пребожественныя троицы и пѣть благочестіа сквозѣ мрачныѣ моря.

⁵ И такъ предтечѣ възвалъ еси: такъ предѣ денъ спасенія.

кият род, проповядва възраждане на родолюбивото и патриотично самосъзнание. Историята на преп. Паисий напомня за достойнствата на християнската духовност на българските светии, които допринасят за пробуждането на национално-патриотичния дух у българите. През тази епоха християнската вяра, култура и просвета са тясно свързани с национално-патриотичните чувства. Ето защо след Възраждането на българска земя просияват нови светци. „История славянобългарска“ упражнява огромно въздействие върху българския народ, в резултат на което при Божията благодат след 1762 г. просияват Хилендарските мъченици Дамаскин Габровски (1772 г.), Онуфрий Габровски (1818 г.) и други светогорски монаси като Йоан Български (1784 г.) и Игнатий Старозагорски (1814 г.)

В богослужебното последование на св. преп. Паисий Хилендарски е трудно да се разграничи ясно национализмът от православната вяра и святост на Хилендарския монах. Националистическият, родолюбив и патриотичен мотив се съдържа на много места в службата: в стихирите на вечернята, в канона на утринната, в хвалитните стихирни. Много по-малко се възхваляват неговите добродетели, православната вяра и светостта му, които всъщност имат значение за църковното съзнание и за цялостната литургична богослужебна традиция. Св. преп. Паисий Хилендарски заради вярата си в Божествената Троица се освещава, както и заради вярата си във Възкръсналия Христос се заема със своето възродително и просветителско дело. Защото вярата в Бога просвещава душата на човека, неговото съзнание и мисли. Тя го облагородява и го осветява. Прави го – от една страна – свят, добродетелен, христонравен, а от друга страна – поражда любовта му към всичко добро и позитивно в света. Християнската вяра допринася за изграждането на правилно патриотично мислене, защото християните обичат своя род, семейство, държава и полагат душите си за ближния по примера на Христос. В този смисъл се разбира първата стихира от литията на службата на св. преп. Паисий Хилендарски, където се казва, че преподобният е приел свише благодат, за да просвети българските родове, ставайки по този начин просветител за България, слава, похвала и апостол за България (Малчев 2004: 28). В богослужебното последование на св. преп. Паисий Хилендарски на няколко места е наречен апостол и равноапостолен, сравняван с делото на равноапостолния Кирил, славянобългарски просветител. В първата песен на канона св. преп. Паисий Хилендарски е наречен „божествен апостол“, когото Бог е избрал с мъдрия си промисъл за българския народ (Мал-

чев 2004: 41)⁶. Във втората стихира на великата вечерня (Малчев 2004: 23) е наречен „единоравен на апостолите“ – едно определение, което е присъщо на литургичната възхвала на светите братя Кирил и Методий⁷. Химнописецът по този начин иска да предаде вярата на църковната общност, че както апостолите са проповядвали вяра в Божествената Троица на езичниците и с нея са просвещавали „седащите в тъма и сянка“, така и св. преп. Паисий Хилендарски със своето дело и с „История славянобългарска“ просвещава българския народ в неговата вяра в Христос, възобновява и укрепва националното му самочувствие. Във вековете на турско робство е било изключително важно отстояването на вярата и на националността. Всеки българин смятал, че трябва да пази православната вяра и в този смисъл вяра и народност се препокривали.

Заради своето смирение св. преп. Паисий Хилендарски получава от Бога възможност да Го прослави със словото си сред българите (Малчев 2004: 32), заради своите добродетели става съсъд на Светия Дух и равен на ангелите (пак там: 22 – 23). Службата на св. Паисий е озаглавена „служба на преподобния и богоносен наш отец Паисий Хилендарски **равноапостолен** и просветител Български“. Приносът на св. Паисий Хилендарски за просвещението на българския народ го въздига до отличието да бъде равноапостолен, прави делото, служението и мисията му равноапостолни. Тази идея се съдържа и в тропара на светеца, където се казва, че той е защитил езика на равноапостолния св. Кирил и чрез него се е започнало делото на освобождението на нашия род (пак там: 21 – 22).

Св. Кирил създава азбука на родния говор на славяните, за да разбират божествените истини. Преводът на разбираем език на Свещеното Писание, на богослужебните книги и на светоотеческите съчинения просвещават славяните и българите в християнската вяра, правят ги възприемчиви за божествените истини. В този смисъл св. преп. Паисий Хилендарски действително е защитил езика на равноапостолния Кирил и е продължил мисията на славянобългарските просветители. „Избран от божествения промисъл“, както се изразява житиеписецът, обичащ Бога, възлюбил ближния си, св. преп. Паисий Хилендарски пише „Славянобългарска история“, сам я разпространява и ражда огъня на Българското възраждане. Тази идея е развита в икоса на службата на св. преп. Паисий Хилендарски, който е едно от

⁶ Срв. Трета песен на канона (Малчев 2004: 42).

⁷ Срв. Тропар на св. св. Кирил и Методий: „като единоравни на апостолите и учители на славянските страни“.

най-интересните и значими места в богослужебното последование. Св. преп. Паисий Хилендарски е сравнен със св. пророк Боговидец Мойсей, като химнописецът го нарича „нов Мойсей“ (Малчев 2004: 49). Както св. пророк Мойсей бе избран въпреки волята си, за да изведе израилския народ от Египет, след което се възкачи на планината Синай, говори с Бога, прие скрижалите на Завета, които трябваше да предаде на избрания народ Божий, така и св. преп. Паисий Хилендарски, бягайки от тъмните клопки на света, отиде да се подвизава на Света гора Атонска, където се предаде на богосъзерцание, очиствайки сърцето си. Но Божият промисъл го избра, за да слезе от планината Атон при българския народ със скрижалите на боговедението и „История славянобългарска“, които да го водят в пътя на благочестието и истината (Малчев 2004: 49 – 50).

Св. преп. Паисий Хилендарски е имал добродетелен живот – неслучайно е бил проигумен на Хилендарския манастир на Света гора. В осма песен от канона на преподобния неговите подвизи се сравняват с тези на древните отци и сподвижници, които са просияли в пост и подвизи (Малчев 2004: 53). В четвърта песен от същия канон има отново анонс към основната идея от богослужебното последование, че съставянето и разпространението на „Славянобългарска история“ е основният подвиг на св. преп. Паисий Хилендарски, с който той се уподобява на древните подвижници (Малчев 2004: 45)⁸. „Не си дал сън на очите си и дрямка на веждите си“ е стихът, заимстван от псалтира на св. цар Давид, който често се използва в богослужебните последования, за да се опише подвигът на преподобните, тяхното подвизаване за вярата, подвигът им в Христос, проповядване на Евангелието и живот в Христос. В четвърта песен на канона на св. преп. Паисий Хилендарски стихът се отнася за писането и разпространението на „История славянобългарска“. По този начин св. преп. Паисий изразява своята християнска любов към спасението на ближния, към православния български народ.

В шеста песен от канона се съдържат интересни елементи от житието на св. преп. Паисий Хилендарски, свързани с разпространени-

⁸ Не далъ еси сна очесем твоимъ и дреманнѣ вѣждѡмъ твоимъ, дондеже преподобне всемъ не воспровѣдалъ еси исторію и житіахъ свѣтѣхъ...

ето на „История славянобългарска“⁹. Епископ Партений Левкийски пише, че св. преп. Паисий Хилендарски дава на монах Никифор от Рилската света обител да препише „История славянобългарска“, след него я преписват свещ. Алексей Велкович от град Самоков и свещ. Стойко в град Котел, който по-късно става епископ Софроний Врачански – продължител на Паисиевото дело и радетел за възраждането на българската духовност и християнската вяра. Написаното от еп. Партений кореспондира със съдържанието на шеста песен от канона на св. преп. Паисий Хилендарски.

В житието, съставено от Левкийския архиерей, не се посочва ясно къде и кога умира преп. Паисий. Епископ Партений привежда написаното в кондиката на Хилендарския манастир, че „йеромонах Паисий поклонник, старец Хилендарски, умря в Самоков и вече не се завърна на Света гора, и го положиха в гроба на отца Николая иерея“, но по всяка вероятност не става дума за автора на „История славянобългарска“. В богослужебното последование се посочва, че св. преп. Паисий Хилендарски е починал и е погребан в Амбелино в Зографския скит (Малчев 2004: 53). Вероятно става дума за махалата Амбелино в Станимака (днешния Асеновград), където действително е имало Зографски скит. Съществува предание, че св. преп. Паисий Хилендарски е починал там.

Заклучение

В богослужебното последование на св. преп. Паисий Хилендарски наред с възхваляването на добродетелите на светеца, на неговия христоподражателен живот, въз основа на който той е канонизиран, извънредно силно се подчертава неговият принос в историята на Българското възраждане с написването на „Славянобългарска история“ и нейното разпространение. Книгата на св. преп. Паисий дава ход на Българското възраждане, на възстановяването на националното самочувствие и националната памет на българския народ. Тя създава ново мислене у българите, ражда новото поколение радетели за българска култура и националност, става причина за борбата за национална независимост. Наред с това тя е в основата на борбата за национална църковна независимост или автономия на Българската православна църква. Впоследствие православната църква в България е обвинена, че създава и подхранва ереста на филитизма и е обявена за схизма-

⁹ горѣ ревностноу шеходѣ землю болгарскѣю и настаблѣѣ всѣ, обрелъ еси Іерешвз: Стопка, Алексѣа, обучителѣ Николаа и монаха Никифора и чтемъ Історію славѣнобългарскѣю штдалъ еси кз прочитанію народѣ болгарскомѣ (Малчев 2004: 47 – 48).

тична на Всеправославния събор в Константинопол през 1872 г.¹⁰. Схизмата е вдигната много късно – едва през 1945 г. В догматическо отношение позицията на Вселенската патриаршия е правилна. Църквата не може да се дели нито по етнически признак, нито по класов, нито по икономически, нито по полов. Св. апостол Павел казва, че в Христа Иисуса няма ни мъжки пол, ни женски, ни елин, ни скит, ни роб, ни свободен, защото всички едно сме в Христа Иисуса, нашия Господ (срв. Гал. 3: 28). Всички, които се кръщаваме в Христос, се обличаме в Христос. Кръщението прави всички ни еднакви по достойнства пред Бога, равни по права, братя в Христос, членове на едното Христово тяло, с едни и същи права и достойнства. За Христос няма абсолютно никакво значение дали човек е грък, българин, американец, дали е служител в министерство, или в университет, дали е богат, или беден. За Бог има значение не националната принадлежност, а това, дали някой принадлежи на Христовото тяло и какъв начин на живот има. Светостта не може да се дели или да бъде нито сръбска, нито гръцка, нито българска, нито японска, защото Христос е, Който прави човека свят и християнин. „Звезда българска“, възхвалява химнописецът св. преп. Паисий Хилендарски (Малчев 2004: 20). Подобен изказ е типичен за много от службите на най-новите светии – възхвалява се и се възпява светецът заедно с отечеството му и се призовават вярващите да изпросват молитвите на светеца за земята, в която е живял, и за народа, към който принадлежи. Светците обаче на първо място са членове на едното Христово тяло и граждани на Царството небесно и след това граждани на една или друга страна. За Бог няма значение дали светостта е българска или гръцка, а да освети човека с християнския подвиг, да премахне страстността в човешкото естество, да го освети и да го обожии. И както осветява човека и го прави свят, по същия начин осветява всеки един, който се моли и за когото светецът се моли без оглед на националния му признак. Защото църквата, освен че е свята, е и една и съборна (Никео-Цариградски Символ на вярата). Наименованията Българска православна църква, Руска православна църква, Румънска православна църква се използват в църковните и обществените среди, но са догматически неправилни. Това е една и съща свята, съборна и апостолска църква, която пребивава временно в България, Русия, Румъния и т.н. В този смисъл наци-

¹⁰ Първа в схизма влиза Гръцката църква (1833 г.), която след основаването на гръцката държава се откъсва от Вселенската патриаршия точно на същия принцип – етнофилитизма (църквата се конституира по национален признак, а не по териториално разпределение).

онализмът в църквата не само че е неправилен, но е вреден и опасен за единството на църковното тяло. Разбира се, във вековете на турското робство вярата се отъждествява с националността: турците – с исляма, българите, гърците, сърбите – с православната християнска вяра. Да запази някой вярата си, означавало да запази същевременно и рода си, и националното си съзнание. В този смисъл делото на св. преп. Паисий Хилендарски е действително просветителско. С написването и разпространението на „История славянобългарска“ той проповядва и работи не само за запазване на националното самосъзнание, но и на православната вяра, която възражда човешкия дух и спасява човека.

В житието на св. преп. Паисий Хилендарски, съставено от Левкийския епископ Партений, се прави твърде интересна съпоставка. Житиеписецът предава, че св. преп. Паисий Хилендарски идва на Света гора през 1745 г., година по-късно там идва и се заселва неговият прочут съименник – великият подвижник св. Паисий Величковски. Двата живеят по едно и също време на Света гора и вероятно са се познавали. Св. преп. Паисий Хилендарски през 1762 г. написва „История славянобългарска“ и напуска Света гора, за да я разпространява и за да разпалва огъня на националното родолюбиво чувство и вяра у българите. Отново година по-късно, през 1763 г., великият атонски светилник св. Паисий Величковски напуска Света гора и с учениците си се заселва в Румъния (Молдовлахия). Св. преп. Паисий Хилендарски запали искрата на Българското възраждане, а неговият велик съименник и съвременник св. Паисий Величковски възкреси православното монашество, православната вяра и духовност на Атон, Молдовлахия и Русия, като стана причина за възраждането на православната духовност в целия православен свят. Св. Паисий Величковски превъзмогна национализма и възроди православната монашеска традиция, православната вяра и духовност в целия православен свят. При личността и почитта към св. преп. Паисий Хилендарски национализмът не е превъзмогнат и остава един от проблемите както в тогавашната епоха, така и в наши дни. Това обаче не може да промени структурата, характера и идентичността на църквата, която си остава една и съща, а именно: „една, свята, съборна и апостолска църква“.

ЛИТЕРАТУРА

Друмева 2007: Друмева, В. *Български свещеномъченици и изповедници за вярата от най-ново време*. София: Славянобългарски манастир „Св. вмчк Георги Зограф“, 2007.

Малчев 2004: Малчев, Ар. *Служба на светия преподобен отец Паисий Хилендарски*. Стара Загора: „Инфоспектър“, 2004.

Озарен свине. Канонизиране на преподобния наш отец Паисий Хилендарски и Български. Протокол от тържественото заседание на Св. Синод, 26.06.1962. За буквите 36, януари 2012. 26 юли 2012. <http://www.zabukvite.org/-newspapers/36-January-2012.pdf>

Партений 1974: Партений, епископ. *Жития на българските светии*. София: Синодално издателство, 1974.